

МАКЕДОНСКИ ОБАМА ИЛИ ПЛАТФОРМА ОД ТИРАНА

*КАКО ДА ОСВОИТЕ ГЛАСОВИ ОД
„ДРУГИТЕ“ И ШТО ПОНАТАМУ?*

МАКЕДОНСКИ ОБАМА ИЛИ ПЛАТФОРМА ОД ТИРАНА:

КАКО ДА ОСВОИТЕ ГЛАСОВИ ОД „ДРУГИТЕ“ И ШТО ПОНАТАМУ?

СОДРЖИНА

1.	ВОВЕД	6
2.	СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ: ИМЕР СЕЛМАНИ - МАКЕДОНСКИОТ ОБАМА	9
3.	СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ : „НЕПОТРЕБНО ГЛУМЕЊЕ ПАТРИОТИЗАМ“ ИЛИ СДСМ ВО ОБИД ДА СЕ ОСВОЈАТ ГЛАСОВИТЕ НА „ДРУГИТЕ“	18
4.	МАКЕДОНСКИ ОБАМА ИЛИ ПЛАТФОРМА ОД ТИРАНА	32
5.	ЗАКЛУЧОЦИ И КАКО ПОНАТАМУ?	35

МАКЕДОНСКИ ОБАМА ИЛИ ПЛАТФОРМА ОД ТИРАНА: КАКО ДА ОСВОИТЕ ГЛАСОВИ ОД „ДРУГИТЕ“ И ШТО ПОНАТАМУ?¹

РЕЗИМЕ:

Придобивањето гласови од „другата“ заедница, на „македонски и албански гласачи“ од страна на „албански и македонски“ кандидати и партии не е невозможна мисија. Со примамлива порака и кампања Имер Селмани во 2009 и СДСМ во 2016 година успеаја да добијат значителен број гласови од „другите“. Изборниот успех Селмани не успеа да го повтори во подоцнежните циклуси, а прашање е дали и СДСМ ќе може да го направи тоа во иднина. На краток рок, придобивките за Селмани и СДСМ беа огромни. Селмани се здоби со популарност и доколку продолжеше со пораките и настапите во духот на неговата претседателска кампања во 2009 година, неговата партија Нова Демократија можеше да се надева на силен настап на наредните парламентарни избори со позиција да одлучува каква ќе биде коалиционата Влада, односно да биде дел од истата. СДСМ на краток рок со гласовите на Албанците и со зголемениот број гласови од други етнички заедници, Роми, Турци, Бошњаци, кои ги доби на изборите во 2016 се приближи до победникот на изборите ВМРО-ДПМНЕ и на крајот на денот, по неуспехот на преговорите на партијата на Никола Груевски и ДУИ, успеа да состави влада. Без гласовите на Албанците, СДСМ ќе имаше помалку пратеници, а коалициските договори за составување на Влада по изборите ќе беа многу покомплексни, со повеќе можности за договарање помеѓу ВМРО-ДПМНЕ и партнери од неколкуте „албански“ партии.

Она што е битно е дека Македонија по успехот на Имер Селмани не се фокусираше на градење мултикултурни политики, партиски програми и кампањи. Успехот на СДСМ покажа дека барањата за, односно нудењето на зголемен статус на една етничка заедница, можат да бидат алатка за изборен успех. Тој успех пак придонесе кон радикализирање на состојбите и кај претставниците на етничките Албанци и кај етничките Македонци, како и другите помали заедници. Оттаму, на македонското општество му е потребна реформа на политичкиот и на изборниот систем во насока на интегративност. Настаните во 2016 и 2017 година покажаа дека нашето општество не е созреано за партии и кандидати кои нудат програми кои што се прифатливи за сите граѓани без разлика на етничкото потекло. Во Македонија, меѓуетничките конфликти не се надминати. Нам ни се потребни нови техники за превенција на етнички конфликти веднаш, уште на новите претседателски избори во 2019 година.

¹ Автори на студијата се 1. Проф. Жидас Даскаловски, 2. Кристијан Трајковски, и тимот на Центар за истражување и креирање политики. www.crpm.org.mk

1.

ВОВЕД

Праведна мултиетничка држава е онаа во која граѓанската нација се создава како збир на сите заедници кои живеат во земјата, каде што сите традиции и култури се признаени, каде граѓаните од малцинските заедници коисакаат нивната култура да опстане и да се развива се поддржани од државата, каде сите граѓани, а не само тие на мнозинството, ги почитуваат правниот систем и институциите, и каде малцинствата имаат чувство дека државата е и нивна држава. Ваква држава, односно граѓанска нација, тешко се создава бидејќи бара хармонични односи помеѓу заедниците. Во пракса, создавањето хармонија помеѓу различните етнички групи е макотрпен, сизифовски процес. Имено, многу почести се политичките конфликти околу власта и контролата на државните институции помеѓу различните етнички групи. Заради опасноста од разгорување на конфликтите до степен на судир на два народа и граѓанска војна, политиколозите се трудат да изнајдат начини како тие да се ублажат или избегнат. Постојат два главни нормативни модела на менаџирање со етничките конфликти - консоцијалниот и интегративниот модел. Иако моделите беа смислени во однос на проблемите на нацио-создавање во драстично поделените општества на Западна Европа (теоријата на Липхарт за консоцијализам) и во однос на состојбите во новоформираните држави во пост-колонијална Африка (интегративниот модел на Хоровиц) сепак тие се релевантни и за решавање на етничките прашања во земјите од бившиот социјалистички блок, како што е примерот со Македонија и пошироко.²

Консоцијалистите според Липхарт и интегративниот модел на Хоровиц проповедаат т.н. споделување на моќ. Споделувањето моќ е сеопфатен механизам кој не само што гарантира политичко претставување и учество во институциите на системот, туку и заедничко управување, односно одлучување на различните етнички групи. Тука на некој начин се пренебрегува мнозинскиот систем на одлучување. Една од генералните дефиниции е на Тимоти Сиск (Timothy Sisk) кој ги дефинира системите на споделување на моќ како „...такви што тежнеат кон создавање на инклузивни, сеопфатни коалиции во кои учествуваат повеќето, ако не и сите, поголеми етнички групи во една држава.“³ Главната идеја на системите на споделување на моќ е дека демократскиот квалитет е поголем ако се заснована широк консензус на различни интереси, односно дека мнозинскиот принцип е несоодветен во поделени општества бидејќи често во такви системи групата или партијата која освојува 51% од гласовите доминира над

² Да се види: Arendt Lijphart, *Democracy in Plural Societies*, Yale University Press, 1977, и во Donald Horowitz, *Ethnic Groups in Conflict*, University of California Press, 1985;

³ Timothy D. Sisk, *Power Sharing and International Mediation in Ethnic Conflicts* (Washington: US Institute of Peace & Carnegie Commission on Preventing Deadly Conflict, 1996), страна 4.

останатите. Така, малцинските заедници не се преставени и нивните ставови не се земаат предвид при донесување одлуки, тие се исклучени од „играта“, може да бидат дискриминирани, да бидат незадоволни од институциите, да создадат паралелни институции итн. Со еден збор, стабилноста на земјата ќе биде ставена под знак прашалник.

Конкретно, со интегративниот модел се цели кон тоа да се создадат мотивирачки фактори за политичките лидери да бидат умерени во своите постапки и одлуки, односно да се создаде една клима на донесување на умерени одлуки за чувствителни или жешки теми кои се однесуваат на етнички прашања. Интегративниот модел се заснова на мотивирање на различните етнички заедници за меѓуетничка соработка преку изборни системи кои охрабруваат формирање предизборни пактови помеѓу политички партии или претседателски кандидати од различно етничко потекло. Идеално би било доколку интересите се договорат до тоа ниво да резултираат со соединување на различните партии во една поголема, која би била мултиетничка по карактер, односно би се базирала на потребата да се остварат јавни, заеднички интереси, односно потреби кои ги надминуваат етничките барања. Изборните програми на ваквата партија би биле фокусирани на економските и социјалните прашања или пак на регионалната политика при распределба на јавните ресурси. Јасно е дека во земји каде електоратот е поделен по етничка основа, тешко е да се убедат партиските лидери на компромисни решенија и заеднички настапи. Затоа, вниманието мора да се посвети на воспоставување такви законски рамки кои системски ќе поттикнуваат умерено и кооперативно однесување на етничките политички елити. Изборните системи можат да се постават така што би ги охрабрувале и повластувале меѓуетничките договори и т.н. меѓуетничка акомодација (accomodation).⁴

Дали во Македонија е потребна ваква реформа на политичкиот и изборниот систем? Дали можеби нашето општество е веќе созреано и ги надминува етничките бариери при гласање, односно дали партиите и кандидатите нудат програми кои се прифатливи за сите граѓани без разлика на нивното етничко потекло? Ако е така, дали тогаш Македонија е една од ретките мултиетнички земји каде може да се очекува дека конфликтите се надминати, односно дека ќе бидат минимализирани? Тука ќе анализираме примери за кампањите на партиите и кандидатите кои успеале да ги надминат етничките бариери и да привлечат гласови од „другиот“. Ќе ги објасниме методите и начините на дејствување за да може да изведеме заклучоци во однос на интегративниот модел и потребата за негово воведување во Македонија.

Во принцип, надминувањето на етничките бариери за освојување на гласови од „другите“ на избори во етнички мешани општества е тешка мисија. Примерите од соседството, Босна и Херцеговина, Косово или Бугарија, како и тие во Северна Ирска, Белгија или Шпанија укажуваат дека во државите каде антагонизмот на различните етнички групи е поголем, тоа е речиси и невозможно. Во Македонија, бидејќи коалициите на СДСМ и ВМРО-ДПМНЕ на парламентарни избори во принцип вклучуваат партии кои ги застапуваат интересите на т.н.

⁴ Да се види: Sisk 1996, kaj Reilly, B. (2001) *Democracy in Divided Societies: Electoral Engineering for Conflict Management*. Cambridge: Cambridge University Press, и во делата на: Horowitz, D. L. (1985) *Ethnic Groups in Conflict*. Berkeley, CA: University of California Press, *A Democratic South Africa? Constitutional Engineering in a Divided Society*. Berkeley, CA: University of California Press 1991, и *The Deadly Ethnic Riot*. Berkeley, CA: University of California Press, 2001.

помали заедници, Турци, Роми, Срби, Бошњаци, големите, условно земено „македонски партии“, секогаш ги добиваат гласовите на овие етнички заедници. Друго е прашањето за гласовите на Македонците дадени за „албански партии“ и обратно. Освен инцидентни ситуации, како на пример изборите за претседател во 1999 година, кога значителен број на гласови во вториот круг за Борис Трајковски беа од етнички Албанци, но за кои имаше основани сомненија дека беа далеку од регуларни, ваквите ситуации се реткост кога станува збор за гласање на македонски Албанци за „македонски“ кандидати и обратно. Со оглед на нашиот интерес, во оваа студија ќе ги прикажеме успешните случаи на мобилизирање гласови од „другите“ (Албанци/Македонци) на претседателскиот кандидат Имер Селмани во 2009 и на СДСМ на предвремените парламентарни избори во 2016 година. Кои се причините и техниките на „ловење“, на вакви гласови, каков е успехот и перспективите за повторување на истиот?

2.

СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ: ИМЕР СЕЛМАНИ - МАКЕДОНСКИОТ ОБАМА

Во 2009 година се одржаа претседателските и локалните избори. Кандидат за претседател беше и Имер Селмани. Во 2000 година, тој е избран за градоначалник на скопската општина Сарај, а од 2003 година е и потпретседател на ДПА. Во Владата на ВМРО-ДПМНЕ и ДПА (2006-2008), Селмани е Министер за здравство, а во ноември 2008 година излегува од ДПА и ја формира Нова Демократија/Demokracia e re (НД/DR).

При формирањето на НД, мислењето кое важеше во јавноста е дека тоа е прва партија формирана од македонски Албанци која има „граѓански предзнак“⁵.

Во неа се велеше дека „интересите на Албанците ќе бидат во прв план, но се споменуваат и другите заедници“⁶. Сепак на изборите за претседател во 2009, се покажа дека Имер Селмани има амбиции кои ги надминуваат етничките граници. Инспирирајќи се од американскиот случај на избор на претседател од малцинска заедница тој, верува дека по примерот на Обама и во Македонија граѓаните може да гласаат за кандидат од друга помала етничка заедница⁷. Тој се постави себеси како носител на една нова опција, не само кај македонските Албанци, туку и кај Македонците и другите етнички заедници.⁷ Претседателските избори во 2009 година се одржуваат во исто време со локалните, а главната порака на Селмани и на партијата на изборите е „Нова пролет-нова демократија“.

5 Весник Вест, 09.17.2008 број:2476: Имер Селмани ја промовираше Нова Демократија (достапен интернет извор:<http://star.vest.com.mk/default.asp?id=157076&idg=8&idb=2476&rubrika=Makedonija>)

6 Светлана Унковска - Утрински весник, 16.09.2008 година: Нова демократија е процест што претстои (достапен интернет извор:<http://utrinski.mk/?ItemID=9202DBB33CD38C4ABA1C9B8F6E304C35>)

7 Светлана Унковска - Утрински весник, 13.02.2009 година: Големите амбиции на Имер Селмани (достапен интернет извор:<http://utrinski.mk/?ItemID=15A72DEFBC94834AA4A2E7B14F8B4A15>)

„Имаме среќи во чаршии, на фарми, на градилишта, на плоштади, на средето, во кафиња и ресторани. Ја прошетавме цела Македонија од Струга до Струмица и од Тетово до Штип. Само така можеме да допреме поблиску до гласните и да ја пренесеме пораката на обединување и демократија на тие кои сеуште се колебаат... Јас сакам да сум претседател на Македонија за кого ќе гласаат не само Албанците, туку и сите други Македонци, Турци, Власи, Срби, Бошњаци.“

Среќен сум да би ја којавим новата пролет за Македонија.

Имер Селмани

Својата претседателска кампања ја започнува во Битола, важен град за креирањето на албанската азбука и култура, но со предоминантно македонско население. Пораката која е испратена е за градење на современа, внатрешно обединета и меѓународно угледна Македонија. Со потенциран граѓански пристап кон политиката: „Плановите и проектите кои се дизајнирани од мене и мојата професионална екипа се засновани на проблемите на секој граѓанин на Република Македонија...“⁸, Селмани го привлекува македонското гласачко тело кон неговата идеја: „...Конечно во Македонија дојде времето да се разбијат етничките бариери и стереотипи. Нека не ве залажуваат дека е рано на чело на државата да застане Албанец, дека време ќе било во 2014... Нема што да се чека, времето е сега. Во 2009 можеме да изгласаме способен

човек на кормилото на државата кој може да обедини и кој ќе ги претставува сите граѓани. На дваесет и втори да испратиме јасна порака до светот – Македонија стои обединета и силна!“⁹ - Селмани во доминантно македонски општини е директен. Во Прилеп, на 15 март 2009, тој вели: „Јас најавувам нова пролет во Македонија. Пролетта во Македонија ќе започне кога ќе се обединиме, кога ќе ги надминеме етничките бариери, кога ќе имаме доволно доверба, ќе бидеме спремни да гласаме за кандидат од друга етничка група затоа што веруваме дека најдобро ќе ги застапува државните интереси!“¹⁰

Во Кавадарци, Струмица, Радовиш и Штип, Селмани потенцира: „Ве уверуваат дека не е време, не можеме сега. Ве лажат! Патувам низ Македонија и убеден сум дека Албанците, Македонците, Турците, Бошњаци, Ромите и Власите се спремни сега, во 2009-та да гласаат за кандидат Албанец, за Имер Селмани. Граѓаните се спремни да гласаат за личност, а не за партија! Само јас можам да постигнам економски развој преку внатрешно сплотување и интеграција на Македонија во ЕУ и НАТО!“¹¹

8 Брошура – Претседателски кандидат Имер Селмани.

9 Истото.

10 Истото.

11 Истото.

Македонски Албанец во младата македонска демократија повикуваше на обединување. Во демократско, но конзервативно и национално затворено-поделено општество, овие пораки беа новина. Неговата политичка популарност ги принуди ДУИ и ДПА да настапат посериозно на претседателските избори. Стравот беше од успех на Имер Селмани, кој подоцна може да се преточи во партиски успех на НД. На крајот на изборите, неговиот пристап кон граѓаните е несомнено успешен. Резултатскиот успех на изборите во 2009-та година, не му го донесоа само „албанските“ гласови. Секако нивниот процент е висок, но во голема мера застапени се македонските, како и турските и ромските гласови.

Во првиот круг на изборите, најмногу гласови добиваат кандидатите Фрчкоски и Иванов, а Селмани е трет по резултат. Му недостасуваат 55,000 гласови да влезе во вториот круг на местото на кандидатот на СДСМ. Сепак, кај Албанците постигнува значителен успех. Тој освојува многу повеќе гласови (147,500 : 104,000) од збирот на двата други кандидати номинирани од „албански“ партии, Хоџа и Буџаку.

Табела 1: Резултати од првиот круг од претседателските избори 2009-та

Кандидати	Прв круг гласови (%)
Ѓорѓе Иванов	345,850 (35,04)
Љубомир Фрчковски	202,691 (20,54)
Имер Селмани	147,547 (14,95)
Љубе Бошкоски	146,878 (14,88)
Агрон Буџаку	73,629 (7,46)
Нано Ружин	40,042 (4,06)
Мируше Хоџа	30,225 (3,06)

Извор: Државна изборна комисија

2.1.УСПЕШЕН ЛОВ ПО ГЛАСОВИТЕ НА „ДРУГИТЕ“

Кампањата на Селмани за освојување на гласови од други етнички заедници, освен на „албанската“, беше нова, оригинална, и успешна. ЦИКП, направи анализа на гласовите на Имер Селмани во првиот круг. Проценките за гласовите по изборни единици и етнички групи се прикажани во Табела 2.

Табела 2: Проценка на гласови за г-н Селмани на Претседателски избори 2009та по етнички групи

ИЕ	Македонски гласови	Турски гласови	Ромски гласови	Бошњачки гласови	Други	Албански гласови	ВКУПНО Селмани
1	3,690	1,908	1,770	1,905	0	15,029	24,302
2	1,070	683	2,975	436	0	20,915	26,079
3	5,245	1,115	3,595	1,207	0	2,353	13,515
4	6,058	3,600	1,807	58	0	151	11,674
5	2,022	6,765	4,378	988	611	13,595	28,362
6	960	5,220	921	57	76	36,381	43,615
ВКУПНО	19,045	19,291	15,446	4,651	687	88,424	147,547
%	12,90	13,07	10,46	3,15	0,46	59,92	100

Извор: Проценка на Центар за истражување и креирање политики (ЦИКП) 2017

Со методологијата на пресметување¹², може да заклучиме дека политичката порака влијаела врз гласачкото расположение кај „не-албанските гласачи” - 40% од гласовите за Имер Селмани не се „албански”.

(Фотографија преземна од www.tv21.mk)

Селмани успешно лови гласови од „другите” ширум Македонија. Издвоивме шест општини, односно од секоја изборна единица по една, каде Селмани привлечол гласови во населени места каде што речиси и да не живеат македонски Албанци.

Табела 3: Гласови на „другите“ за Селмани во специфични општини во 2009та

Општина (ИЕ)	Македонски гласови	Турски гласови	Ромски гласови	Бошњачки гласови	Албански гласови	ВКУПНО Селмани
Карпош (1)	990	39	147	78	700	1,954
Гази Баба (2)	213	179	669	101	2,383	3,545
Штип (3)	899	335	866	18	23	2,141
Прилеп (4)	1,307	230	806	33	46	2,422
Битола (5)	1,065	426	1,624	15	768	3,898
Тетово (6)	138	672	557	33	5,851	7,251

Извор: Проценка на Центар за истражување и креирање политики (ЦИКП) 2017

Во Гази Баба и Тетово, можеме да забележиме дека македонските гласови остануваат, односно се во помал број. На сметка на тоа, во овие општини пораката на Селмани ги освоила ромските, турските и бошњачките гласачи. Сепак, доколку го земеме Прилеп или Штип како градови во кои македонските Албанците се во исклучително мал број (под 1 % по последниот попис), ќе забележиме дека најмногу гласови Селмани добил од македонските гласачи.

¹² Врз основа на јавно достапни податоци за резултати на избори, опис на избирачки места, и гласачи по изборни места, www.sec.mk, <https://izbirackispisok.gov.mk/Search.aspx?type=address>, <http://www.mojotizbor.mk/arhiva/informacii/izboren-proces/opisi-na-izbiracki-mesta.html>, беше направена дата база со резултатите од сите избори (локални, претседателски, парламентарни) по избирачки места. Во мешаните средини беа направени проценки за етничкиот состав на тие изборни места. Беа земени предвид историските резултати на партиите, максималните поддршки на кандидати и партии на одредена етничка група. При тоа се зеде предвид и податоците за излезност на сите циклуси на избори. Во секој случај станува збор за проценка на резултатите без да гарантираме апсолутна точност која и не е возможна со оглед на тајноста на гласањето и правото на етничко/национално самоопределување на граѓанинот.

2.2 НЕ КОЛКУ СЕЛМАНИ, НО СЕПАК УСПЕХ НА ЛОКАЛНИТЕ ИЗБОРИ ЗА НОВА ДЕМОКРАТИЈА

Во 2009-та, заедно со претседателските се одржаа и локалните избори каде Нова Демократија настапи со свои кандидати за градоначалници и советнички листи. Успехот на Селмани на претседателските избори е далеку поголем од оној на партијата на локалните избори. За разлика од претседателските, на локалните избори НД не се обрати со слична порака како таа на Селмани, за мултикултура и обединетост, туку главно се осврна на локални прашања и теми.

Табела 4: Резултатот на Имер Селмани споредено со советничките листи на Нова Демократија

	Збирни резултати на советнички листи	Општини со над 50% албанско население ¹³	Општини со албанско население од 17-43% ¹⁴	Општини со албанско население од 1-9%	Општини со албанско население под 1%
ДУИ	97,107	77,507	15,524	4,076	
НД	40,547	27,610	8,643	3,251	
ДПА	36,858	31,548	4,014	1,391	
	Претседателски избори	Претседателски избори во овие општини	Претседателски избори во овие општини	Претседателски избори во овие општини	Претседателски избори во овие општини
Селмани	147,547	81,257	24,964	19,381	22,267
Буџаку	73,629	58,729	11,398	2,529	1,523
Хоџа	30,225	24,731	2,457	991	2,015

Извор: Државна изборна комисија, ЦИКП

И покрај големите разлики во споредба со резултатите на Селмани, НД имаше одличен успех ако се земе предвид дека беше основана во очи локалните избори и ѝ недостасуваше партиска структура за да води ефективна изборна кампања. Како нова партија, успех е што во доминантно албанските средини, НД е незначително послаба од ДПА. Таму, резултатот на Селмани е во убедливо водство во однос на другите македонски Албанци кои беа претседателски кандидати. Тој има далеку повисок рејтинг од партијата. Интересно е што во средините каде што албанското население е под 1%, Имер Селмани има одличен резултат во споредба со другите „албански“ кандидати. Слична е состојбата и со резултатите за градоначалничките листи.

¹³ Арачиново, Боговиње, Брвеница, Врапчиште, Гостивар, Дебар, Желино, Зајас, Липково, Осломеј, Струга, Студеничани, Теарце, Тетово, Сарај, Чаир.

¹⁴ Долнени, Зелениково, Јегуновце, Кичево, Крушево, Куманово, Маврово, Петровец, Сопиште, Чашка, Чучер Сандево, Бутел, Гази Баба, Шуто Оризари.

Табела 5: Резултатите од градоначалничките листи во 2009-та на „албанските“ партии

	Збир	Општини со доминантно албанско население	Општини со албанско население од 17-43%	Општини со албанско население од 1-9%
ДУИ	98,922	87,583	10,915	424
НД	37,410	27,803	8,602	1,005
ДПА	37,377	34,385	2,992	
НДП(Руфи Османи)	15,792			

Извор: Државна изборна комисија, ЦИКП

Повторно можеме да ги забележиме големите разлики во резултатите на Селмани и градоначалничките листи на НД. НД е дури подобра од ДПА, но значително послаба од ДУИ. Најслаба во однос на ДУИ и ДПА е во општините со доминантно „албанско“ население. Во општините со „албанско“ население од 1-9%, НД е двојно посилна од ДУИ. Сепак треба да се земе предвид и дека НД *de facto* нема силна кампања за советничка листа во Гостивар бидејќи го поддржува Руфи Османи за градоначалник, кој пак победува со освоени 19,500 гласови.

2.3.ШТО МОЖЕШЕ ДА БИДЕ?

Резултатите од претседателските избори на Имер Селмани, можеа да бидат основа која ќе донесе промени во политичките состојби во Република Македонија. При повторување на изборните успеси на Селмани на ниво на парламентарни избори, Нова Демократија можеше да биде значаен фактор при формирањето на владините коалиции. Тешко е да се претпостави каков ќе беше тој резултат доколку Селмани успееше да ги пренесе неговите успеси на партиско ниво. Тука според Д'Онтовиот модел, претседателските резултати се ставени во парламентарна симулација со тоа што се користат резултатите на претседателските кандидати (Селмани за Нова Демократија, Бошковски за Обединети за Македонија, Иванов за ВМРО-ДПМНЕ, итн.) како да се партиски.

Табела 6: Сценарио на изборните резултати „претседателски како парламентарни“

Изборна единица (ИЕ)	1	2	3	4	5	6	Вкупно пратеници
ВМРО-ДПМНЕ	7	7	10	10	8	2	44
Обединети за Македонија	3	3	4	3	4	1	18
СДСМ	6	4	5	6	4	2	27
ДУИ	1	2			1	6	10
ДПА						2	2
ДР	3	4	1	1	3	5	17
НДП						2	2

Извор: Центар за истражување и креирање политики(ЦИКП) 2017

Од приложената табела можеме да забележиме дека при евентуалното потврдување на успехот на Селмани на ниво на Нова Демократија, таа партија ќе беше

доминантна помеѓу „албанските“ партии и ќе имаше голема моќ во коалициското преговарање за составување Влада. (на пример, во симулацијата можност да формираат Влада имаат ВМРО-ДПМНЕ и Нова Демократија со 61 пратеник, СДСМ заедно соОбединети за Македонија и Нова Демократија со 62 пратеника).

2.4 ОД УСПЕХ ДО ПРОПАСТ

Ниту едно од оптимистичките сценарија не се оствари. Нова Демократија имаше лоши резултати на предвремените парламентарни избори во 2011-та. Тогаш партијата го промени својот пристап кон не-албанските гласачи. Граѓанскиот пристап на Селмани и на НД изостанаа по претседателските избори во 2009-та. По претседателските избори, за јавноста стана вообичаено Нова Демократија да се концентрира само на теми што во политичката сцена се актуелни за македонските Албанци. Околностите се сменија. Селмани и неговата партија ја променија стратегијата за националните теми. Имено, „по првичниот бум што го предизвика и меѓу македонските гласачи, што претставуваше голем чекор напред, сега неговата политика се сведе на тврдо застапништво на националната кауза.“¹⁵ Веќе есента 2009-та, Нова Демократија се трансформираше во промотор само на „етнички албанските прашања“. Така НД од новиот претседател Ѓорѓе Иванов побара во Советот за безбедност да има најмалку двајца етнички Албанци. Претседателот предложи само еден Албанец. Понатаму, Нова Демократија бараше промена на државниот грб, градење на Бурмали џамијата на плоштадот во Скопје, еднакви права на борците на ОНА со тие на бранителите од 2001 година итн.¹⁶

Во 2011 година, НД настапи на предвремените парламентарни избори. Во изборната програма се предлагаше уставна реформа за реафирмирање на Охридскиотрамковен договор и за брзо решавање на спорот за името. Селмани истакна дека ќе се заложат за официјализирање на албанскиот јазик како службен јазик во државата, примена на принципот на Бадентер за избор на Влада, Претседател на Собранието, усвојување на Буџетот и разрешување на судиите. Слоганот на овие избори на Нова Демократија беше „Приклучи се, вреди!“¹⁷

15 Александра М. Митевска – Утрински весник, 21.10.2008 година: Селмани го соблече костумот на македонскиот Обама (достапен интернет извор: <http://utrinski.mk/?ItemID=172BF2D9F21603449D6D664C340184FC&commentID=279684&pLikeVote=0>)

16 Александра М. Митевска – Утрински весник, 21.10.2008 година: Селмани го соблече костумот на македонскиот Обама (достапен интернет извор: <http://utrinski.mk/?ItemID=172BF2D9F21603449D6D664C340184FC&commentID=279684&pLikeVote=0>)

17 Весник Дневник, 07.05.2011: Селмани ги презентира програмата и кандидатите за пратеници (достапен интернет извор: <http://dnevnik.mk/default.asp?ItemID=8AB3DF6790579C44BD81523768615BA1>)

На изборите во 2011-та, НД освои 19,957 гласа, но не освои ниту еден пратенички мандат. Поради лошите резултати на предвремените парламентарни избори во 2011 година, Селмани си поднесе оставка од претседателската функција во НД.¹⁸ Резултатите НД во 2011-та се далеку полоши од тие на Селмани во 2009-та. Иако не можеме да направиме споредба меѓу парламентарните во 2011- та со локалните избори во 2009-та, сепак ќе ги земеме бројките од ИЕ 1, ИЕ 2, ИЕ 5 и ИЕ 6 каде што НД имаше свои пратенички листи и ќе ги споредиме со резултатите од советничките листи од 2009-та. Забележлив е драстичен пад на НД во период од две години.

Табела 7: Гласови за Нова Демократија на изборите во 2009-та и 2011-та.

Изборна Единица (ИЕ)	Локални НД 2009-та	Парламентарни НД 2011-та
1	9,696	4,337
2	11,425	7,346
5	5,612	4,222
6	10,492	4,053
ВКУПНО	37,225	19,958

Извор: Државна изборна комисија, Центар за истражување и креирање политики (ЦИКП) 2017

НД на парламентарните избори има 14,587 гласови помалку во споредба со локалните во 2009-та. Партијата губи доверба и во општините во кои преовладува етничко албанско население и во средините со мешано етничко население. Во првата изборна единица во „албанските“ општини потфрлувањето е големо во Сарај и во Чаир, каде во 2011-та процентуално се освоени само 46% и 35% од гласовите на партијата во 2009 година. Во „македонските“ општини падот е голем во Карпош и Аеродром. Во втората изборна единица во „албанските“ општини, потфрлувањето е големо во Липково и Чаир, каде во 2011-та процентуално се освоени само 54% од гласовите на партијата во 2009 година, а во „мешаните“ општини Бутел и Гази Баба, се освоени само 52% и 55% од гласовите од 2009 година.

Табела 8: Гласови за НД на изборите 2009-та и 2011-та по општини изборни единици 1 и 2.

ИЕ 1 (општина)	2009	2011	2011:2009 во %	ИЕ 2 (општина)	2009	2011	2011:2009 во %
Сарај	3,900	1,809	46	Арачиново	1,736	1,390	80
Аеродром	352	65	18	Бутел	1,396	730	52
Студеничани	1,027	630	61	Гази Баба	1,336	740	55
Сопиште	152	141	93	Куманово	2,248	1,799	80
Кисела Вода, Мак. Брод, Центар (партијата во 2009 нема листа)	0	160		Ѓорче Петров, Ст. Нагоричане (партијата во 2009 нема листа)		102	0
Чаир (само дел)	3,619	1,260	35	Чаир (дел)	1,289	791	61
Карпош	646	273	42	Шуто Оризари	615	293	48
				Липково	2,805	1,501	54
ВКУПНО	9,696	4,337	45	ВКУПНО		7,346	64

Извор: Пресмејка на ЦИКП на основа на податоци од ДИК 2009-та и 2011-та

18 Весник Утрински, 07.16.2011: И Селмани поднесе оставка (достапен интернет извор: <http://utrinski.mk/?ItemID=0A5C0E2E0D9CE8438B986BC6FF2B1A59>)

Понатаму, во ИЕ 5 во „македонските“ општини потфрлувањето е големо во Битола, каде во 2011-та процентуално се освоени само 47% од гласовите на партијата во 2009 година. Пад има и во други доминантно „македонски општини“ како Кичево, Ресен, Крушево, како и во етнички разноликата Долнени. Единствено во Струга како мнозински „албанска“ општина и во Охрид како мнозински „македонска“, партијата има солидни резултати во однос на 2009 година (88% и 103%). Во ИЕ 6 падот е драматичен во сите општини, освен во Дебар. Воочливо е потфрлањето во „албански“ општини како Желино и Боговиње (12% и 6% од резултатот во 2009 година), но тоа е големо и во „македонската“ Јегуновце (13%) и во доминантно „албанските“ општини со значителен број на други етнички заедници, како на пример Теарце, Врапчиште или Тетово (23%, 30% и 32%). Генералниот пад на бројот на гласови, со исклучок на мал број на општини, придонесе за неосвојување на пратенички места во Собранието. Со лошите резултати на изборите во 2011-та, со неуспех заврши приказната за „македонскиот Обама.“

Табела 9: Гласови за НД на изборите 2009-та и 2011-та по општини во изборните единици 5 и 6.

5 ИЕ (општина)	2009	2011	2011 во однос на 2009 во %	6 ИЕ (општина)	2009	2011	2011 во однос на 2009 во %
Битола	1,049	489	47	Боговиње	1,656	100	6
Долнени	618	294	48	Врапчиште	979	291	30
Кичево	189	115	61	Гостивар	886	167	19
Крушево	357	192	54	Брвеница	564	175	31
Охрид	498	514	103	Желино	1,583	183	12
Ресен	380	198	52	Јегуновце	295	37	13
Струга	2,521	2,229	88	Дебар	1,282	2,009	157
Општини каде партијата во 2009 нема листа ¹⁹		191		Општини каде партијата во 2009 нема листа ²⁰		133	
				Теарце	949	218	23
				Тетово	2298	741	32
ВКУПНО	5,612	4,222	74	ВКУПНО	10,492	4,053	39

Извор: Пресметка на ЦИКП на основа на податоци од ДИК 2009-та и 2011-та

19 Вевчани, Вранештица, Дебарца, Демир Хисар, Другово, Кривогаштани, Пласница, Центар Жупа.

20 Маврово Ростуша, Осломеј, Зајас.

3.

СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ : „НЕПОТРЕБНО ГЛУМЕЊЕ ПАТРИОТИЗАМ“ ИЛИ СДСМ ВО ОБИД ДА СЕ ОСВОЈАТ ГЛАСОВИТЕ НА „ДРУГИТЕ“

На изборите во 2016 година, СДСМ успева да придобие значителен број на гласови на етничките Албанци. Тие гласови помогнаа во остварувањето на многу подобар резултат на СДСМ во однос на изгубените избори во 2011-та и во 2014 година. „Ловот“ на гласовите на македонските Албанците е долготраен процес. Во 2013 година, Зоран Заев имаше интервју кај новинарот Мухамед Зекири во емисијата „Патот кон...“ на Алсат-М телевизија каде зборуваше за непотребното глумење патриотизам на СДСМ. Тој истакна:

„Како партија неколку пати се обидовме да играме на политики на патриотизмот. Но тоа на нашата партија не ѝ прилега. И тука апсолутно загубивме. Чесно е да признаеме, за да бараме шанса за во иднина, за да не правиме вакви грешки. Од нас народот не очекува да глумиме патриоти. Ние сме државотворна партија. Ние сме партија што беше пример за мултиетничкиот соживот. Ние сме партија што ја стави на стабилни нозе оваа наша земја. Се обидовме да кариме поени кај граѓаните играјќи на патриотски варијанти, како на пример со Законот за бранителите, Струга, Кичево... тоа на нас, социјалдемократите, не ни личи. Луѓето очекуваат да бидеме за кохезивноста, да бидеме сплотувачки фактор.“²¹

Оттука почна пресвртот во политиката на СДСМ за придобивање на македонските Албанци како гласачи. Првата изборна кампања на која СДСМ се обиде да придобие гласачи Албанци од Македонија беше во 2014 година, на претседателските избори.

²¹ Елизабета Галевска – Канал 5 телевизија, 07.06.2013: Заев: СДСМ погреша што играше на политиките на патриотизмот (достапен интернет извор: http://kanal5.com.mk/vesti_detail.asp?ID=9319)

3.1. ПЕНДАРОВСКИ ВО 2014 ГОДИНА

Претседателскиот кандидат на СДСМ, Стево Пендаровски на изборите во 2014 година се обиде да ги привлече „албанските“ гласачи. Во првиот круг, тој се натпреваруваше со Ѓорге Иванов од ВМРО-ДПМНЕ, Зоран Поповски од Гром, и Илџаз Халими од ДПА. Во пресрет на вториот круг, Пендаровски ги повикува македонските Албанците да не ги бојкотираат изборите иако во вториот круг останаа само кандидати Македонци. Одржа и предавање на Универзитетот во Косово каде потенцираше како македонската Влада и Претседателот ги потценувале билатералните односи со Косово, нешто што тој би го исправил.²² Таму се сретна и со косовскиот премиер Хашим Тачи. Македонската јавноста овој потег го сметаше за „ловење“ албански гласови.²³ Во своите рекламни материјали, билборди и видеа, Пендаровски го користеше својот слоган „Македонија заслужува Претседател“ на двата јазика.

(Фотографија преземена од www.sdsm.org.mk)

чани, Сарај и Арачиново, тој победи и во сите доминантно „албански“ општини. Иако освои дел од гласовите на Албанците, победата на Иванов во општини со мнозинско „албанско“ население генерално беше резултат на поголемиот број гласови кои тој ги освои кај Македонците, Србите, Турците, Ромите, Бошњациите. Ако се погледнат резултатите во средини каде има албанско мнозинство и се земат предвид само изборните места каде Албанците се две третини и повеќе, ќе се увиди дека македонските Албанците во тие „чисти“ или речиси „чисти“, „албански“ изборни места, во далеку поголем број гласале за Пендаровски одколку за Иванов (види Табела 10 долу). Исклучок се доминантно „албанските“ гласачки места во Тетово, Теарце и Боговиње каде во поголем број гласале за Иванов. Предноста за Пендаровски е особено видлива во Куманово, Гостивар и Струга.

Ако во првиот круг македонските Албанците кои воопшто излегоа да гласаат, во огромно мнозинство гласаа за Халими, таму каде што гласаа во вториот круг,

Во вториот круг од претседателските избори се одржаа и парламентарни избори. Така, на оние гласачи етнички Албанци кои излегоа да го дадат гласот на парламентарните избори, им се укажа прилика да гласаат и на претседателските избори и да изберат помеѓу Иванов и Пендаровски. Иванов оствари убедлива победа ширум земјата победувајќи со освоени 534,910 гласови, наспроти 398,077 на Пендаровски. Иванов победи скоро во сите општини на државата. Освен во Струга, Студени-

²² Канал 5 телевизија, „Пендаровски од Приштина со навреди за Македонија“, достапно тука: http://kanal5.com.mk/mobile/vesti_detail.asp?ID=37669.

²³ Весник Вечер, 24.04.2014: Пендаровски на „баџи рака“ во Косово - Заев го молеше Тачи, Стево - Хашим (достапен интернет извор: <http://vecer.mk/makedonija/pendarovski-na-baci-raka-vo-kosovo-zaev-go-moleshe-tachi-stevo-hashim>)

го претпочитаа Пендаровски во однос на Иванов.²⁴ Овие избори се предвесник на состојбата од 2016 година кога македонските Албанците во Македонија во многу средини гласаа за „македонската партија“ СДСМ иако имаа избор од неколку партии кои се залагаа за интересите на нивната заедница. Карактеристично е и дека кандидат на ВМРО-ДПМНЕ на претседателски избори 2014 година добивал гласови од етнички Албанци, нешто што во 2016 година изостана. Изостанокот е веројатно заради тоа што ВМРО-ДПМНЕ во 2016 година воопшто не бараше поддршка помеѓу македонските Албанци, а жестото ја критикуваше кампањата на СДСМ во делот каде Заев ветуваше промени кои би го промениле, односно зајакнале статусот на оваа заедница.

Кај македонските Албанци кои излегоа на изборите, а не им се допадна понудата на ДУИ, ДПА, Алијанса за Албанците, БЕСА и ПДП, како и таа на помалите „македонски партии“, изборот помеѓу СДСМ и ВМРО-ДПМНЕ беше лесен и во полза на социјал-демократите. Резултатите на Пендаровски во албанските средини беа добра појдовна основа за настапот на СДСМ на парламентарните избори во 2016 година. Се разбира, динамиката на парламентарни избори е поинаква од гласањето на претседателски избори во втор круг каде се натпреваруваа(т) два кандидата Македонци. Додека во вториот круг од претседателските избори ВМРО-ДПМНЕ и СДСМ имаат релативно едноставна задача, да ги мотивираат етничките Албанци да излезат и да гласаат, на парламентарни избори и двете партии треба да ги мотивираат да гласаат за „македонска партија“, наместо за некоја од партиите на македонските Албанци. Во 2016-та СДСМ доживеа успех. Од друга страна, „албанските гласови“ за Иванов во 2014 се изгубија во наредните две години и не преминаа на контото на ВМРО-ДПМНЕ во 2016 година.

Табела 10: гласови од II круг на претседателските избори во 2014-та година во средини со огромно мнозинско албанско население (изборни места со повеќе од 2/3 Албанци во општини поголеми од 10,000 жители)

Општина	Ѓорге Иванов	Стево Пендаровски
Арачиново	376	1,151
Боговиње	1,661	1,420
Брвеница (во доминантно албански изборни места)	1,298	1,490
Гостивар (во доминантно албански изборни места)	2,237	4,012
Дебар (во доминантно албански изборни места)	692	680
Желино	1,163	856
Јегуновце (во доминантно албански изборни места)	287	319
Липково	589	580
Студеничани (во доминантно албански изборни места)	832	2,285
Чаир (во доминантно албански изборни места)	1,601 (1,211+390)	3,136 (2,306+830)
Кичево (во доминантно албански изборни места)	150	189
Куманово (во доминантно албански изборни места)	1,646	3,071

24 ДУИ ги бојкотираше претседателските избори бидејќи ВМРО-ДПМНЕ ја отфрли идејата за избор на „консензуален кандидат.“ Затоа во однос на претседателските избори во 2009 година во првиот круг имаше значително помалку гласови за кандидатот етнички Албанец. Ако во 2009-та Мируше Хоџа, Имер Селмани, и Агрон Буџаку заедно имаа 251,401 гласа, Иљаз Халими освои само 38,965 гласа. Дури и да не ги земеме предвид „македонските“ и гласовите на „другите“ за Селмани, вкупниот број на гласови за кандидати македонски Албанци е 192,278.

Врапчиште (во доминантно албански изборни места)	893	1,490
Теарце (во доминантно албански изборни места)	1,505	1,098
Струга (во доминантно албански изборни места)	921	3,622
Тетово (во доминантно албански изборни места)	4,655	3,974
Сарај (во доминантно албански изборни места)	2,345	2,879
ВКУПНО	22,851	32,252

Извор: Центар за истражување и креирање политики (ЦИКП) 2017

3.2. КАМПАЊА ЗА АЛБАНСКИОТ ГЛАС ПО ИЗБОРИТЕ ВО 2014 ГОДИНА

На парламентарните и претседателски избори во 2014-та, победи ВМРО-ДПМНЕ и формира Влада со ДУИ. СДСМ одлучи да не ги признае изборните резултати. Следеа низа активности надвор од институциите- протести, демонстрации и улични маршови. Кон крајот на 2014-та, лидерот на опозицијата Зоран Заев имал средби со претседателот на Владата, Никола Груевски. На почетокот на 2015 година, претседателот на Владата соопшти дека се работи за обид за државен удар. По ова, опозицијата започна со проектот „Вистината за Македонија“, објавувајќи т.н. „бомби“ (аудио снимки) со компромитирачки материјали за власта и индикации за можна корупција. Во мај 2015 година, во кумановското Диво Населје се случи судир на безбедносните сили со група терористи, главно составена од косовски државјани. Заев по акцијата ги посети граѓаните во населбата кои се претежно македонски Албанци. Изјави дека материјалната штета мора да се поправи, но траумите на сограѓаните не можат. Таму, беше забележителна популарноста на Заев меѓу локалното албанско население.²⁵

(Фотографија преземена од www.sds.org.mk)

На 17 мај 2015 година, следеше голем граѓански собир поддржан од СДСМ на кој покрај Македонци имаше и голем број етнички Албанци, скандирања, албански знамиња и симболи со голема Албанија.²⁶ Иако СДСМ го иницираше протестот пред Владата, тој беше квалификуван како граѓански протест,

²⁵ Макфакс, 11.05.2016: Заев во кумановската Дива Населба (достапен интернет извор: <http://vesti.mk/read/news/5415987/2044894/zaev-vo-kumanovska-diva-naselba>)

²⁶ Република, 17.05.2016: Голема Албанија на протестот на СДСМ (достапен интернет извор: <http://republika.mk/431711>)

организиран од страна на Коалицијата „Граѓаните за Македонија“ (која броеше 84 невладини организации и 15 политички партии).²⁷ Во повикот за протест на 17 мај 2015-та, се потенцираше:

„Оваа власт одбива да се вразуми и затоа треба да си оди и да ја ослободи државата од заложништво. Ова е борба меѓу граѓаните и врхушката на Груевски, ова е борба за враќање на општеството и државата во рацете на граѓаните на Македонија“.

Во Декларацијата на „Граѓаните за Македонија“ беа истакнати следниве барања: „бараме итно да се формира преодна Влада, која ќе обезбеди пречистување на избирачкиот список, ослободување на јавниот сервис МРТ од контрола на власта, избор на независен Јавен обвинител, како и организирање целосно слободни и демократски избори, кои ќе ја одразат реалната политичка волја на граѓаните на Македонија“.²⁸

(Фотографија преземна од www.sdsm.org.mk)

Протестот декларативно имаше за цел собирање на сите граѓани, без разлика на нивната етничка и верска припадност против „диктаторскиот“ режим, но и за да се направи првиот чекор кон градење на граѓанска држава. Во овој протест учествуваа десетици илјади граѓани, а според изјавите на организаторите над сто илјади. Најголемиот дел беа Македонци, но имаше и од другите етнички заедници,

(Фотографија преземна од www.kurir.mk)

(Фотографија преземена од www.libertas.mk)

вклучувајќи и македонски Албанци.²⁹ Истиот не беше со партиска иконографија, а меѓу демонстрантите имаше знамиња и на сите народи кои живеат во Македонија. Зоран Заев во својот говор пред демонстрантите изјави: „Дваесет и четири години Македонија е една држава поделена на две општества. Од сега понатаму ќе биде едно општество, гордо за својата држава. Разликите се наше богатство.“³⁰ Сепак треба да се истакне дека иако како граѓани учествуваа и македонски Албанци, протестот не беше поддржан од ниту еден албански поли-

²⁷ Билтен на Центарот за Демократија и Развој, бр. 1, јули 2015, страна 1.

²⁸ Да се види кај „Една година од најмасовниот граѓански антивладин протест на „Граѓаните за Македонија“ достапно тука: <http://slobodna.mk/2016/05/17/17maj/>

²⁹ Билтен на Центарот за Демократија и Развој, бр. 1, јули 2015, страна 2.

³⁰ Истото.

тички субјект, ниту од власта, ниту од опозицијата. Движењето БЕСА дури и јавно упати повик да не сеучествува на овој протест заради необјавувањето на „вистината“ за случајот „Монструм“, обелоденување на коруптивните аферисамо за македонската партија која е на власт, ноне и за албанската партија, Демократска унија за интеграција (ДУИ).³¹ Впрочем, поради наведените причини во тој момент постои „голем скептицизам помеѓу македонските Албанците дека Заев е повеќе незаинтересиран да го сруши од власт Груевски, отколку да го подобри статусот на Албанците.“³²

Зоран Заев во мај 2015-та имаше јавни настапи за привлекување на албанските гласачи. На Косовската телевизија говореше за загубените избори во 2006-та како казна од страна на граѓаните и понатаму коментираше за позитивното влијание на познавањето на албанскиот јазик. „Во градинките, основните и средните училишта... Зошто ќерка ми, на пример да учи турски? Ќе учи албански? За да го користи, ние сме заедно во ова општество. Вклучување во секојдневните активности, не само во јавната администрација. Сите мора да имаат еднакви и фер шанси во иднина.“ Заев се осврнува и на Охридскиот договор: „сега е време и сме подготвени да бидеме еднакви и да зборуваме за заеднички цели, затоа што тоа ќе се исполни како политичко барање на албанската заедница. Се плашам затоа што многу граѓани се уште зборуваат за Охридскиот рамковен договор, ние мора да зборуваме за нашите заеднички проблеми, да одиме понатау од Охридскиот договор“. Дополнува и дека претходните влади неискрено пристапувале кон проблемот и исполнување на овој договор, за разлика од неговата партија.³³

Во процесот на постигнување решение за кризата се приклучи и меѓународната заедница. Во 2015-та беше потпишан т.н. „Пржински договор“. Договорот предвидуваше создавање техничка влада која ќе организира нови избори. Вреди да се напомене и дека во првата половина на 2016-та, учесниците во т.н. „Шарена револуција“, кои заради ставовите против владата на ВМРО-ДПМНЕ се веројатно гласачи на СДСМ или барем беа на изборите во 2016 година, во протестното фрлање боја по споменици и институции во центарот на Скопје, не ги сквернавеа оние кои ја претставуваат албанската историја.

Во август 2016-та на арената Филип Втори се играше натпреварот Шкендија-Гент. На трибините во делот на ложата присуствуваше и претседателот на СДСМ Зоран Заев. Тој ја подржа Шкендија без разлика што навивачите на клубот (т.н. Балисти), навиваа со шалови на голема Албанија, знамиња на УЧК, како и со ликот на Џемо Хаса.³⁴

(Фотографија преземена од www.infomax.mk)

³¹ Истото.

³² Билтен на Центарот за Демократија и Развој, бр. 1, јули 2015, страна 3.

³³ МКД.мк, 22.05.2015: Заев на косовска телевизија ветува албански јазик во градинките, основните и средните училишта (достапен интернет извор: <http://www.mkd.mk/makedonija/partii/zaev-na-kosovska-televizija-vetuva-zadolzhitelen-albanski-jazik-vo-gradinkite>)

³⁴ Телеграф.мк, 26.08.2016: ЗАЕВ СЕ ЗДРУЖИ СО „БАЛИСТИТЕ“: Лидерот на СДСМ покрај знамиња на УЧК навиваше за Шкендија (достапен интернет извор: <http://www.telegraf.mk/aktuelno/makedonija/ns-newsarticle-zaev-se-zdruzi-so-balistite-liderot-na-sdsm-pokraj-znamina-na-uck-navivase-za-skendija-foto.nsp>)

(Фотографии преземени од www.telegraf.mk)

СДСМ и Зоран Заев во 2015 и 2016 година се обидоа да се престават како партија која, во име на сите граѓани, се бори против авторитарниот режим. Сепак, во однос на македонските Албанци беше применета посебна стратегија за убедување. Имајќи предвид дека во земјата постојат низа политички партии на македонските Албанците кои имаат свои платформи фокусирани на правата на оваа заедница, СДСМ и лидерот Заев настапуваа со конкретни пораки и ветувања кои би биле прифатливи за ова население. Пораките и настапите беа новост и на некој начин навестуваа подобра понуда од СДСМ од онаа што ја нудеа политичките субјекти на македонските Албанци.

3.3. ПРЕДИЗБОРНА КАМПАЊА ВО 2016 ГОДИНА

На изборите СДСМ настапи со кампањата „План за живот во Македонија“. Општите ветувањата кои ги даде Заев, беа за повисоки плати, демократизација, пристојна работа, и правда за сите. СДСМ водеше посебна кампања за привлекување на „албанските“ гласачи, како продолжение на нивни претходни активности.

(Фотографии преземени од www.sds.org.mk)

СДСМ, за време на кампањата во 2016, таргетираше македонски Албанци. Во Прилеп, град во кој речиси и да нема Албанци, Заев одговарајќи на новинарско прашање истакна дека треба да им се дозволи на граѓаните на албански јазик да комуницираат со локалната самоуправа, односно

да можат на албански јазик да поднесуваат разни барања до општините.³⁵ Во истиот период продолжува отварањето на темата за двојазичност во јавноста.

35 Пресс24.мк, 14.09.2016: Заев: И Прилеп ќе го направам двојазичен (достапен интернет извор: <http://press24.mk/zaev-i-prilep-kje-go-napravam-dvojazichen-video>)

Во интервју за НОВА ТВ, Заев го дава своето мислење за албанскиот јазик. „Зборувајќи за употребата на албанскиот јазик, не губам јас како граѓанин на Струмица кај што сме 94 посто Македонци. Значи една работа да се знае. Прагмата во Македонија мора да биде следена. Не губам јас ништо како Македонец, ни па граѓанинот на Штип, на Скопје кој што е од македонскиот етнички корпус на граѓани. Сега му е мајката, да дефинираме каква земја ќе градиме во иднина. Ќе живееме по табуата?“, рече Заев.³⁶

Во 2016-та СДСМ одржуваше предизборни средби во места каде населението е претежно „албанско“, како на пример Арачиново и Студеничани. Во СДСМ се приклучи и новинарот Мухамед Зекири. Тој стана дел од Централниот и Извршниот одбор на партијата.³⁷

Битен играч во СДСМ е и Едмонд Адеми, дел од централното раководство. Адеми, говореше дека во СДСМ членуваат 10,000 граѓани Албанци. Според него, од активностите на терен очекува бројот на албански гласови за СДСМ да биде над 50, 000. Пораката на СДСМ е јасна и македонските Албанците се

(Фотографија преземна од www.zurnal.net)

подготвени да ги поддржат и ја имаат довербата на албанскиот гласач.³⁸ „Сметам на албанските гласови за СДСМ, за коалицијата предводена од СДСМ, без разлика дали ние ќе имаме коалиција со албанските партии или не. Јас сметам на албанските гласови во овој процес на избори пред кој сме исправени и очекувам СДСМ да добие најмногу албански гласови, повеќе од која било друга политичка партија од албанскиот блок, зошто ги имаме сите причини на светот тоа така да се случи“, изјавува Заев. Обидувајќи се да ги привлече „албанските“ гласачи, СДСМ одлучи двајца македонски Албанци да бидат ставени на „сигурни позиции“ на кандидатските листи. Новинарот Зекири во изборната единица 2 и професорката Ѓулумсер Касапи во изборната единица 6.³⁹

На гостувањето во емисијата на ТВ21, Заев говореше дека не се плаши доколку ја изгуби поддршката на македонските гласачи. Според него „употребата на јазикот може да биде наша предност, а не слабост“. Можеше да изгуби македонски гласови со оваа политика, но тој вели декане е важно, „ќе дојдат нови избори и нови политичари. Сега е времето да се отворат овие теми“. Околу промената на Уставот, тој изјавува: „Ние одиме со граѓански концепт. Во соодветно време кога ќе дојде потребата прагматично за таа работа тоа ќе се случи“.⁴⁰

36 Нетпрес.мк, 14.09.2016: Заев со двојазичност ќе лови албански гласови (достапен интернет извор: <http://netpress.com.mk/zaev-dvojazicnost-ke-lovi-albanski-glasovi-video/>)

37 24Вести телевизија, 01.09.2016: Мухамед Зекири член на ЦО и ИО на СДСМ (достапен интернет извор: <http://24vesti.mk/muhamed-zekiri-chlen-na-co-i-io-na-sdsm>)

38 Сефер Тахири – Призма.мк, 10.11.2016: СДСМ се надева на 50 илјади албански гласови (достапен интернет извор: <http://prizma.mk/sdsm-se-nadeva-na-50-iljadi-albanski-glasovi/>)

39 Сефер Тахири – Призма.мк, 10.11.2016: СДСМ се надева на 50 илјади албански гласови (достапен интернет извор: <http://prizma.mk/sdsm-se-nadeva-na-50-iljadi-albanski-glasovi/>)

40 Курир.мк, 10.11.2016: Заев најави промена на Уставот за да ги исполни барањата на Албанците за двојазичност (достапен интернет извор: <http://kurir.mk/makedonija/vesti/zaev-najavi-promena-na-ustavot-za-da-gi-ispolni-baranata-na-albantsite-za-dvojazicnost-video/>)

Зоран Заев како начин на привлекување албански гласови имаше повеќе средби и со претставници на албанската дијаспора. Се сретнал и со Муса Љамалари, претседател на албанската дијаспора од Македонија. Љамалари се залага за рedefинирање/федерализација на Македонија по примерот на Белгија или Швајцарија. Сигурен бил дека Заев ќе освои многу „албански“ гласови во сите изборни единици каде што има македонски Албанци и ќе биде премиер.⁴¹

(Фотографија преземена од www.vecer.mk)

нија, проблемот е во Македонија.“ Тој отворено говореше за зголемена употреба на јазиците. „Јас сум истиот Зоран Заев што ја отвори јавно употребата на јазиците во Македонија и еднаквоста и рамноправноста во државата. Јас сум истиот што го гледавте и по Фејсбук и по телевизиите што отвори штабови во Арачиново и во Чегране. Македонија ја замислувам така што ако знаеме кинески, кинески да се разбереме, ако знаеме англиски, англиски да се разбереме, француски-француски, албански-албански, македонски-македонски, да се ослободиме“, рекол Заев.⁴²

Во своето обраќање, Заев се осврнал и на Охридскиот рамковен договор. „Охридскиот рамковен договор не е договор. Мора да одиме преку Охридскиот рамковен договор, оти тој е некоја рамка. Зошто во 21 век, 25 години независна Македонија да има рамки на ограничување? Не, ќе веруваме во еднаквоста и рамноправноста и ќе му помогнам на мојот сограѓанин Албанец“, рекол Заев.⁴³ Покрај отворањето штабовите во „албанските“ средини како Арачиново, СДСМ својот штаб во Чаир го означил со двојазична табла.

(Фотографија преземена од www.b2.mk)

41 Љ. З. – Весник Вечер, 28.11.2016 година: Муса Љамалари: Заев е месија на Албанците (<http://vecer.mk/makedonija/musa-ljamalari-zaev-e-mesija-na-albancite>)

42 Телеграф.мк, 17.11.2016: МАКЕДОНИЈА МУ Е ПРОБЛЕМОТ: Скандалозни изјави на Заев во Швајцарија, удри по уставноста (достапен интернет извор: <http://www.telegraf.mk/aktuelno/makedonija/ns-newsarticle-makedonija-mu-e-problemot-skandalozni-izjavi-na-zaev-vo-svajcarija-udri-po-ustavnosta-video.nspх>)

43 Телеграф.мк, 17.11.2016: МАКЕДОНИЈА МУ Е ПРОБЛЕМОТ: Скандалозни изјави на Заев во Швајцарија, удри по уставноста (достапен интернет извор: <http://www.telegraf.mk/aktuelno/makedonija/ns-newsarticle-makedonija-mu-e-problemot-skandalozni-izjavi-na-zaev-vo-svajcarija-udri-po-ustavnosta-video.nspх>)

СДСМ продолжува со своите заложби за привлекување на „албански“ гласови, така што и соопштенијата за печат ги праќа и на албански и на македонски јазик.⁴⁴ Исто така во општините каде што македонските Албанците не се во мнозинство, забележителни беа албански знамиња на партиските собири.⁴⁵ Од собириите во „албанските“ средини, најзабележителен е настапот на Зоран Заев во Арачиново. „Јас сум ваш човек, сметајте на мене“, е пораката која ја упатува лидерот на СДСМ. „Јас знам дека сум првиот Македонец за кој Албанците даваат искрена поддршка и тоа ми дава сериозна обврска овде пред вас да дадам збор дека јас сум ваш човек. Сметајте на мене за сè што треба, сметајте ме за ваш човек...Не само Македонците,е,е и Албанците ќе имаат свој Премиер, а неговото име е Зоран Заев“, рече Заев во Арачиново.⁴⁶

Албанските кандидати на листите на СДСМ влијааа во кампањата на гласачите од оваа националност. Ѓулумсер Касапи, која на кандидатската пратеничка листа на СДСМ се наоѓа на второто место во шестата изборна единица, веднаш зад носителот Петре Шилегов, за време на гостувањето на Алсат-М телевизија потврди дека лидерот на партијата Зоран Заев во својата програма предвидува воведување на албански јазик во Македонија на едно повисоко ниво од постоечкото. „Платформата која и јас ја поддржувам, како и принципите кои се поставени силно во предизборната платформа ме убедуваат дека СДСМ предводен од господинот Зоран Заев ќе ја реализира и ќе ја отстрани од дневен ред употребата на албанскиот јазик во Македонија. За тоа сигурно ќе се подготвува и специјална програма која секако ќе биде усвоена во највисоките државни инстанции“, вели Касапи.⁴⁷ Кандидатот за пратеник убедува и дека предизборната програма на СДСМ овозможува да се решаваат многу значајни прашања за Албанците, вклучително и прашањето на јазикот. „Сум ја прочитала и сум ја студирала многу добро програмата на СДСМ и дефинитивно верувам дека многу проблеми ќе се решаваат а меѓу нив и проблемот со албанскиот јазик, истакнува Касапи.“Таа смета дека албанските партии не успеале да ги решат проблемите на македонските Албанци. Давајќи им надеж дека СДСМ може да го стори тоа, таа додава „Имам впечаток дека албанските партии карајќи се една со другата не успеваат да ги решаваат виталните и главните прашања“.⁴⁸

Во петтата глава од „План за живот во Македонија“ насловена „Градиме едно општество“, има неколку планови и цели кои може да се протолкуваат во контекст на кампањата за „ловење“ „албански“ гласачи. „СДСМ сака да стави крај на етничките поделби. Ќе поддржиме јазична политика во согласност со потребите и интересите на поединците и на општеството“.⁴⁹ На 188 страна во петтата глава, се најавува воведување елементи на т.н. мултикултурно образование. Првото место каде што треба да се градат вредностите на едно заедничко

44 Ивана Стојановска – Канал 5 телевизија, 09.11.2016: Двојазичен штаб на СДСМ во Чаир (достапен интернет извор: http://kanal5.com.mk/vesti_detail.asp?ID=108120)

45 Весник Вечер, 27.11.2016: На митингот на СДСМ повеќе албански од македонски знамиња (достапен интернет извор: <http://vecer.mk/makedonija/na-mitingot-na-sdsm-povekje-albanski-od-makedonski-znaminja>)

46 Весна Ќуксановиќ Крстевска – Алфа телевизија, 09.12.2016: Заев од Арачиново-Јас сум ваш човек, сметајте на мене (достапен интернет извор: <http://www.alfa.mk/News.aspx?ID=116151#.WVJNY5LfodX>)

47 Република.мк, 21.11.2016: Ѓулумсер Касапи од ИЕ 6 потврди: Ќе гласам како Албанка за СДСМ, Заев ќе ја редефинира државата (достапен интернет извор: <http://republika.mk/689239>)

48 Република.мк, 21.11.2016: Ѓулумсер Касапи од ИЕ 6 потврди: Ќе гласам како Албанка за СДСМ, Заев ќе ја редефинира државата (достапен интернет извор: <http://republika.mk/689239>)

49 План за живот во Македонија – страна 188.

општество се детските градинки. Затоа, ќе воведеме елементи на мултикултурно запознавање за сите деца уште во најраната возраст, преку проекти и активности што развиваат чувство на слобода, толеранција и соживот. Ќе бидат искористени практиките од успешните проекти за овој степен на образование. Ќе бидат стимулирани проекти за мултикултурно дружење и меѓујазична комуникација и во повисоките степени на образованието. Заев како што веќе наведовме во интервјето за косовската телевизија Јета н Косове, зборува за воведување на албански јазик во градинките.⁵⁰

Во делот на „Заштита на јазиците на другите заедници и интеркултурна комуникација“, СДСМ најавуваат: „ќе создадеме решенија што пропорционално ќе ги штитат и ќе ги унапредуваат и другите јазици и традиции, а ќе дадеме поддршка на интеркултурните проекти и мултилингвални практики“.⁵¹ Децентрализација на власта станува врвен приоритет во програмата. На страна 163 во делот „Јакнење на локалната самоуправа“ се зборува за пренесените надлежности кон локалната самоуправа. Според планираните промени, на општините ќе им се пренесат дел од управните функции на МВР, полицијата, итната медицинска помош, социјалната заштита, центри за вработување, децентрализирање на установите од областа на културата и др. Во програмата се зборува за политипни општини како начин на децентрализација. „Ќе воведеме политипни општини со различни надлежности, во зависност од големината и изградените капацитети и моќта да генерираат сопствени приходи, или со поделба на надлежностите на задолжителни и изборни“.⁵² Ова се дел од мерките наведени во програмата. Истите бурно коментирани во кампањата на ВМРО-ДПМНЕ можеа да влијаат на мислењето барем на дел од јавноста дека СДСМ подготвува кантонизација или федерализација со зајакнување на локалната самоуправа, односно децентрализацијата.

На 11 декември 2016-та се одржаа предвремените парламентарни избори. Политичката кампања на СДСМ кон „албанските“ гласачи беше успешна. СДСМ отиде чекор понатаму од граѓанскиот пристап на Селмани. Наместо граѓански пристап, кон „албанските“ гласачи се водеше кампања за застапување на нивните интереси во Македонија. Поради тоа, СДСМ успеа да привлече значителна поддршка, а во општини со доминантно „албанско“ население да биде со подобар резултат и од партиите од „албанскиот блок“. ЦИКП, направи анализа на „албанските“ гласови на СДСМ на изборите во 2016-та.

Табела 11: Процена на „албанските“ гласови дадени за СДСМ

Изборна единица (ИЕ)	Вкупно гласови	Албански гласови	% на албански гласови од тие на СДСМ
1	92,247	7,758	8.4%
2	69,842	12,531	17.9%
3	81,204	2,046	2.5%
4	94,780	40	0.04%
5	71,020	4,497	6.3%
6	25,986	11,290	43.4%
Збир на гласови за СДСМ	435,079	38,162	8.8%

Извор: Проценка на Центар за истражување и креирање политики (ЦИКП) 2017

50 Истото.

51 План за живот во Македонија – страна 188.

52 План за живот во Македонија – страна 163.

Во проценти, СДСМ добива огромен дел од своите гласови од македонски Албанци во ИЕ 2 и ИЕ 6. Во ИЕ 1 и ИЕ 5 поддршката од македонските Албанците за СДСМ е помала, но треба да се земе предвид дека таму, генерално земено, бројот на гласачи кои се етнички Албанци е помал отколку во ИЕ 2 и ИЕ 6. Конечно, во ИЕ 3 и ИЕ 4 бројот на гласачи кои се македонски Албанци е многу мал, а поддршката на СДСМ од нив е најмала во однос на другите изборни единици и во проценти и во апсолутни бројки.

Табела 12: гласови за „албански“ партии и споредба со албански гласови за СДСМ

Изборна единица (ИЕ)	Рангирање на СДСМ во изборна единица	Албански гласови за СДСМ	%Албански гласови за СДСМ од вкупно	ДУИ	БЕСА	ДПА	Алијанса за Албанците	Вкупно
1	3	7,758	19	12,890	11,597	4,851	3,769	40,865
2	3	12,531	22	16,868	16,119	5,938	6,051	57,507
3	1	2,046	54	1,142			587	3775
4	2	40	8	481				521
5	4	4,497	13	13,982	5,163	3,426	7,355	34,423
6	5	11,290	10	40,547	24,989	16,162	17,946	110,934
Збир ⁵³	3	38,162	15	86,796	57,868	30,964	35,121	248,911

Извор: Проценка на Ценшар за испитување и креирање политики (ЦИКП) 2017

На ниво на цела Македонија помеѓу „албанските“ партии, СДСМ е трета по број на гласови на македонски Албанци. Во ИЕ 1 и во ИЕ 2 исто така е трета по сила, а во ИЕ 3 и ИЕ 4 е прва, односно втора. Сепак треба да се напомене дека во последниве две, бројот на гласачи кои се македонски Албанци е многу мал. Во ИЕ 5 СДСМ е четврта, а во ИЕ 6 е петта по број на гласови од македонски Албанци. Ако не ги земеме предвид ИЕ 3 и ИЕ 4 во проценти од вкупните гласови за „албански“ партии, „албанските“ гласови за СДСМ се најбројни во ИЕ 1 (19%) и ИЕ 2 (22%). Таму поддршката и кампањата за добивање гласови од македонските Албанци е најголема. На некои идни избори СДСМ, покрај тоа што таму ќе треба да ја задржи поддршката, ќе треба да поработи повеќе и на анимирање на македонските Албанци во ИЕ 5 и ИЕ 6.

Резултатите од парламентарните избори ги променија политичките состојби во Република Македонија. Имено, 38,162 албански гласа од 435,079 кои ги освои СДСМ, изгледаат малку. Но, овие 8,8% од вкупниот број на гласови беа значаен фактор при освојување на пратенички мандати и потоа при формирањето на новата Влада. Тешко е да се претпостави каков исход ќе донесе овие избори ако дел од гласачите не дадоа глас надвор од „својата“ етничка заедница. Овие гласови се и добра основа за понатамошен успех на локалните избори во „мешани“, па и во одредени „доминантно“ албански средини.

Според Д’Онтовитот модел, овие гласови на СДСМ се клучни за освојување мандати во неколку изборни единици. Што ако нив ги немаше? Проценката е дека гласовите кои во 2016 година СДСМ ги привлече од етничките Албанци на сите поранешни избори ќе беа распределени помеѓу „албанските“ партии во Македонија како ДУИ, ДПА и другите. ЦИКП направи симулација на изборните резултати. Ако во ИЕ 1 и без гласовите на македонските Албанци СДСМ ќе издвојуваше победа, во ИЕ 2 без нив СДСМ ќе освоеше еден пратеник помалку на

⁵³ Партијата ПДП има 1,143 гласа на цела територија на државата.

сметка на еден повеќе за БЕСА. Во ИЕ 3, гласовите на етничките Албанци во полза на СДСМ и зголемениот број на гласови од другите помали заедници му носи пратеник повеќе на СДСМ на сметка на еден помалку на ВМРО-ДПМНЕ. Во ИЕ 5 „албанските“ гласови на СДСМ му носат пратеник повеќе на сметка на ДУИ, додека во ИЕ 6 и БЕСА и Алијанса за Албанците ќе имаа пратеник плус, а СДСМ и ВМРО-ДПМНЕ еден помалку. Со примена на Д’Онтовиот модел, доколку „албанските“ гласови за СДСМ беа освоени од „албанските партии“, конечните резултати ќе беа поинакви и ќе отвореа врата за нови можни коалиции.

Табела 13: Проекција на парламентарни мандати ако СДСМ без „албански гласови“

Партија	Мандати според ДИК	Мандати според симулацијата на ЦИКП
ВМРО-ДПМНЕ	51	51
СДСМ	49	45
ДУИ	10	11
БЕСА	5	7
Алијанса на Албанците	3	4
ДПА	2	2
ВКУПНО	120	120

Извор: Центар за истражување и креирање политики(ЦИКП) 2017

Од приложената табела можеме да заклучиме дека „албанските“ гласови за СДСМ играат важна улога во формирањето на коалициите. Според направената симулација, СДСМ без „албанските“ гласови не ќе можеше така лесно да формира Влада. СДСМ заедно со ДУИ и Алијанса на Албанците би имале 60 пратеници. ВМРО-ДПМНЕ заедно со БЕСА и ДПА исто така би имале 60 пратеници. Уште побитно е да се каже дека успехот во „ловењето“, на „албанските“ гласови за СДСМ е база за понатамошно делување и победи на локалните избори во средини со етничко мешовито население. Како владејачка партија, СДСМ најавува донесување нов Закон за употреба на јазиците на мнозински заедници кој *de facto* ќе го унапреди албанскиот јазик во втор службен јазик на територија на целата држава. Спроведувајќи политика наменета за етничките Албанци, СДСМ си создава основа за зголемена поддршка во општини и изборни единици каде живеат македонските Албанци. На локалните избори во борбата на градоначалничките кандидати, СДСМ ќе може да апелира кај сограѓаните македонски Албанци да гласаат за нивниот предлог наместо за тој на ВМРО-ДПМНЕ.

Резултатите на СДСМ помеѓу македонските Албанци се важни и за настап на локалните избори и во смисла на евентуално идно настапување со кандидати за градоначалници, но и заради можните договори за поддршка во втор круг каде СДСМ може да преговара за размена на поддршка на гласови со партиите на етничките Албанци. Во следната табела, издвојуваме неколку општини со доминантно албанско население во кои СДСМ има одлични изборни резултати, како на пример Арачиново, Гостивар, Струга, Сарај, Чаир, Гази Баба и Тетово.

Табела 14: Општини со значителен број гласови од Албанците за СДСМ

Општина	Партија со најмногу гласови	Вкупно гласови за СДСМ	Албански гласови за СДСМ	Проценти на албански гласови од сите гласови на СДСМ
Сарај	ДУИ 6,615	2,973	2,304	77.5%
Арачиново	ДУИ 1,456	2,052	2,032	99%
Чаир (1+2 Изборна Единица)	Беса 8,594	8,626	4,153	48%
Врапчиште	ДУИ 3,513	1,345	971	72.2%
Липково	ДУИ 4,379	773	773	100%
Кичево(5+6 изборна единица)	ДУИ 7,620	5,557	1,063	19.1%
Дебар(5+6 изборна единица)	ДУИ 2,075	2,153	866	40.22%
Струга	Алијанса 5,730	8,420	1,328	15.8%
Гостивар	ДУИ 8,444	8,288	4,359	52.6
Тетово	ДУИ 10,769	7,252	2,682	37%

Извор: Центар за истражување и креирање политики(ЦИКП) 2017

4.

МАКЕДОНСКИ ОБАМА ИЛИ ПЛАТФОРМА ОД ТИРАНА

Успесите на Имер Селмани како претседателски кандидат на Нова Демократија и на СДСМ на парламентарните избори во 2016 година се евидентни, но се постигнати со различни методи. Од една страна, Имер Селмани имаше порака за обединување на сите граѓани од различни етнички заедници во еден мултикултурен, граѓански концепт. Тој со таква кампања успеа да придобие симпатии и гласови од граѓани од сите етнички групи, вклучително и гласовите на Македонците. Од друга страна, СДСМ и Заев „продадоа“ приказна за граѓански концепт со различна содржина. Имено, нивниот граѓански концепт всушност беше кампања со две пораки, една кон Македонците и другите помали етнички заедници, за „живот“ во Македонија и борба против партизираната и корумпирана елита на ВМРО-ДПМНЕ, и друга, за македонските Албанци, која покрај ветувањето за подобар живот вклучуваше и идеја за подобрување на статусот и моќта во политичкиот систем само на припадниците на оваа заедница. Всушност СДСМ и Зоран Заев на изборите од 2016 година понудија редефинирање на меѓуетничките односи на Македонија, зацртани со Охридскиот договор од 2001 година. Во понудата на СДСМ кон македонските Албанци во 2016 година се тежнееше да се промени договорениот, во Охрид, баланс на моќта и на правата во полза на етничките Албанци.

Кои беа резултатите од стратегијата на СДСМ? Парламентарните избори во 2016 година ѝ донесоа успех на СДСМ во „ловот“ на „албански“ гласови. Играјќи на тој терен, СДСМ ги помеша „сметките“ на партиите на етничките Албанци. Кај нив се случи радикализација, односно етничко наддавање. Етничко наддавање (ethnic outbidding) во политички науки се анализира како појава каде што етнички партии усвојуваат радикални стратегии со цел да ја максимализираат поддршката на гласачите од таа етничка група како вистински борци за *каузата* и да се ослаби легитимноста, односно да се делегитимираат политичките ривали кои се застапници на таа заедница.⁵⁴ Во теоријата за етничко наддавање се истакнува дека тоа доведува до натпревар на екстреми, на нудење сè порадикални опции за јавни политики со кои се доведуваме до ситуација на опасност да се уништи самиот политичкиот систем. Етничко наддавање се случува кога политичарите кои се натпреваруваат за поддршка на одредена етничка група поставуваат барање во полза на таа група на сметка на другите. Тоа е процес каде во рамките на една етничка заедница политичкиот

54 Да се види: Gormley-Heenan, C & MacGinty, R (2008) 'Ethnic Outbidding and Party Modernization: Understanding the Democratic Unionist Party's Electoral Success in the Post-Agreement Environment.' *Ethnopolitics* Vol. 7, No. 1, страна 44.

натпревар се сведува на тоа да се докаже која партија е поголем бранител на интересите на таа заедница.⁵⁵ Која и да било политика или ситуација која доведува до етничко наддавање, придонесува меѓуетничкото договарање да биде скоро невозможно, бидејќи дури и умерените етнички елити се радикализираат, а јавниот дискурс ги следи тие процеси. Етничко наддавање во поделени општества може да има сериозни политички последици, може да доведе дури и до конфликт и војна.

Како што укажуваат Гинтер и Дајмонд “изборната логика на етничките партии е да се мобилизира базата со поларизирачки изјави, со укажување на можностите што таа заедница треба да ги искористи, со закани...етничката ексклузивност на нивните политичките пораки и поларизирачкиот ефект на истите влијаат дезинтегративно и разделувачки на општеството.”⁵⁶ И други видни политиколози, како на пример Семјуел Хантингтон, сметаат дека етничките партии се опасност за демократизацијата на една земја. Тој дури и укажува дека многу земји од таканаречениот „Трет свет“ не успеале да одржат демократија поради силното влијание на етничките партии.⁵⁷ Еден од најголемите експерти за малцински прашања и конфликти, Тед Гур, оди дотаму што вели дека скоро сите случаи на граѓански војни во последните години биле резултат на освојувањето на власта на етнички партии и на промовирање на нивната политичка агенда од ексклузивистичка природа.⁵⁸

Каде е етничкото наддавање во македонскиот контекст? По изборите во 2016-та ДУИ, Алијанса за Албанците и БЕСА во Тирана договараат нова политичка агенда која ги надминува договорените реформи од Охрид во 2001 година.⁵⁹ Објавена на 6 јануари 2017 година т.н. „Тиранска платформа“ бара реализација на цели, „во идниот владин мандат и/или во секој понатамошен мандат“ кои би ја зголемиле моќта на политичките субјекти на Албанците во земјата. Се цели кон *de facto* промена на Охридскиот рамковен договор од 2001 година и рedefинирање на Република Македонија во федерација без конкретни територијални единки во моментот, што не е исклучено да се побара и постигне како нареден чекор. Со платформата се предвидува унапредување на статусот на македонските Албанци, меѓудругото и преку остварување на „правилно спроведување на принципот на мултиетничноста во Уставот на РМ, каде македонските Албанци се сметаат како државотворна нација..., постигнување на целосна јазична еднаквост, употребата на албанскиот јазик во сите нивоа на власта и гаранција за неговата примена како фундаментално и уставно право. Предвидено е дека Уставот треба да утврди дека “македонскиот јазик и неговото кирилско писмо и албанскиот јазик со неговото писмо се официјални јазици во Република Македонија,” да се отвори сеопфатната дебата за знамето, химната и државниот грб „со цел државните симболи да ја рефлектираат општествената мултиетничност и етничката рамноправност.“ Во рамките на идеите

55 На пример во: Coakley, J. ‘Ethnic Competition and the Logic of Party System Transformation’ European Journal of Political Research 47 (2008): 766–793.

56 Да се види во: Gunther, Richard and Diamond, Larry 2001. ‘Types and Functions of Parties’ in Larry Diamond and Richard Gunther (eds), Political Parties and Democracy. Baltimore and London: Johns Hopkins University Press, страна 23-24.

57 Да се види во: Huntington, Samuel P. 1991. The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century. Norman OH: University of Oklahoma Press..

58 Да се види во: Gurr, Ted Robert. 2000. Peoples Versus States: Minorities at Risk in the New Century. Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press.

59 Преземено од: <http://puls24.mk/mk/vesti/tiranska-platforma-integralen-tekst>

за постигнување на економска рамноправност и општествена благосостојба, особено преку рамномерен регионален развој, се бара „создавање на едно Министерство за политички систем и односи меѓу заедниците, како надлежен орган за почитување на правата на заедниците и поттикнување на економскиот и социјалниот развој во неразвиените подрачја“, „остварување на правична застапеност во органите за безбедност, војската, разузнавањето и правдата“, „преземање на афирмативни мерки за обезбедување на финансии на албанските културни институции на централно и локално ниво“, како и „остварување на правична застапеност во сите нивоа на централната власт како и во јавните служби или претпријатија со јавни акции.“ Во надворешните работи се бара вклучување на „Албанците во работната група за директни преговори со Грција и со Бугарија“, „соработка со Косово и Албанија за интегрирано гранично управување“ како и „отворање на нови гранични премини.“ Покрај другите барања на симболичко ниво се инсистира да се усвои „Резолуција во Собранието на Република Македонија со која се осудува геноцидот врз албанскиот народ во Македонија во периодот 1912-1956.“

По објавувањето на платформата, ВМРО-ДПМНЕ не успева да договори Влада со ДУИ, туку тоа го прави СДСМ вклучувајќи ги и ДУИ и Алијанса за Албанците. Од друга страна, како последица на радикализацијата на барањата на политичките субјекти на македонските Албанци, се раѓа протестно движење на Македонците и другите помали етнички заедници. Предводена од уметници, како Борис Дамовски, Богдан Илиевски и Игор Дурловски, протестите се обединети под логото „За заедничка Македонија“ со цел да се оневозможи спроведувањето на „Платформата од Тирана“ и повикувајќи го Претседателот Иванов да не му додели мандат на лидерот на СДСМ за да ја озваничи договорената коалиција. Тримесечните протести на некој начин кулминираа на 27 април кога во Собранието, пратеничките групи на СДСМ, ДУИ и Алијанса за Албанците вонделовнички избраа претседател на Собранието. Група демонстранти влезе во Собранието и гиокупираше пленарната сала и прес центарот, а некои нападнаа дел од пратениците на СДСМ и Алијанса за Албанците, вклучително и нивните лидери Заев и Села. Само малку недостасуваше да се случи најлошото, жртви и евентуална граѓанска војна.

(Фотографија преземена од www.zurnal.net)

5.

ЗАКЛУЧОЦИ И КАКО ПОНАТАМУ?

За жал проектот за мултикултурна Македонија на Имер Селмани не успеа. Седум години подоцна еден друг зафат придонесе кон отворање на темите кои генерално беа затворени со Охридскиот договор од 2001 година. Етничките прашања се вратија во полн ек со кампањата за избори на СДСМ во 2016 година. Од анализата е јасно дека проектот на СДСМ за освојување на гласови на македонските Албанци преку нудење на јавни политики кои ќе ја зголемат моќта на оваа заедница, ги однесе кон изборен успех. Загрозени, етничките партии на македонските Албанци се обединија околу „Тиранската платформа“ дополнително зголемувајќи ги барањата. Реакцијата на дел од Македонците, Турците, Србите и другите беше и сèуште е многу негативна кон овие барања. Откако голем дел од прашањата за меѓуетничките односи беа договорени во Охрид 2001 година, денес Македонија е пред нов предизвик да ги разговара, односно преговара основните постулати за уреденост на државата. Национализмот како дух изваден од шишето тешко се потиснува и ублажува. Потребни се нови стратегии кои ќе можат да придонесат кон умереност и приближување на заедниците и граѓаните кон една заедничка цел. Нам ни се потребни компромиси околу етничките прашања.

Интегративниот модел се залага за ваков пристап кон изборите. Општо земено, конфликтот меѓу етничките групи е конфликт околу контролата и сопственоста на државата, конфликт околу тоа која етничка група има супериорност врз другите итн. Не постои едноставна формула која би го редуцирала конфликтот. Во земји каде електоратот е поделен по етничка основа, тешко е да се убедат партиските лидери на компромисни решенија без да им се дадат одредени компензации. Затоа вниманието мора да се посвети на воспоставување такви законски рамки кои ќе поттикнуваат умерено и кооперативно однесување на етничките политички елити. Ваквите стимули лесно може да се изнајдат во изборните системи. Изборните системи можат да се постават така што би ги охрабрувале и повластувале меѓуетничките договори и т.н. меѓуетничка акомодација (accomodation). Во тој случај изборите би нуделе специфични повластици за оние партии кои се заинтересирани за меѓуетничка соработка. Еден ваков пример е т.н. прибирање на гласови (vote-pooling), односно ситуација во која етничките партии си ги разменуваат гласовите, т.е. за да добијат гласови од другите заедници, етничките партии се принудени да ги ублажат своите ставови.

За да ги ублажime состојбите, потребно е редефинирање на изборниот модел за избор на Претседател. Една од опциите е на наредните избори да се воведат неколку аспекти од интегративниот модел. Може на пример да се воведат изборен модел за избирање на Претседател сличен на Нигерискиот од 1978

година.⁶⁰ Доколку на пример Собранието изгласа амандмани на изборниот закон кои би прецизирале дека за да биде избран кандидатот за Претседател треба да има одреден процент гласови од сите изборни единици, вклучувајќи ги и тие каде македонските Албанци се или мнозинство или се во значител број, тогаш би се постигнал ефектот на модерација на изборната агенда на кандидатот Македонец без да има формална одредба која би ја вовела институцијата на Подпретседател. Уште од сега, треба да се дискутира за парламентарните избори во 2020 година, и затоа кои изборни механизми можат да се воведат за поттикнување на соработката на партиите кои се репрезенти на различни етнички заедници

Според интегративната теорија на Хоровиц за ублажување на етничките тензии, упатно е да се користи мнозински изборен систем со т.н. „алтернативен глас“ (alternative vote). Според моделот, гласачите на изборите ги рангираат кандидатите според своите преференции. Ако кандидатот освои апсолутно мнозинство на прворангирани преференции, тој/таа е избран во изборното место. Ако ниту еден кандидат не освои апсолутно мнозинство (повеќе од половина) на прворангирани преференции, тогаш последно рангираниот се елиминира и гласачките листови на тој кандидат се прегледуваат и се пресметуваат второрангираните преференции кои се додаваат на преостанатите кандидати. Доколку повторно нема кандидатот кој освоил апсолутно мнозинство, постапката се повторува сè додека некој од кандидатите не добие апсолутно мнозинство.

Идејата на Хоровиц е дека кандидатите, односно партиите кои ги предлагаат, во ваков изборен систем, ќе мора да бидат умерени, односно да соработуваат, затоа што не само првиот избор на гласачите, туку и вториот и третиот се битни. Во изборен систем со партии кои застапуваат различни етнички заедници, тие ќе бидат зависни од гласовите од „другите“ етнички групи, што само по себе е важен мотив за умерени кампањи и програми. Овој механизам каде е значајно и важно „да се добијат гласови ширум спектарот на етнички и религиски поделби, преку договори со другите партии да ги тргуваат вторите и третите и четвртите преференции, бара взаемно умерено однесување во однос на етничките или расните теми и проблеми.“⁶¹ Во овој случај, Македонија ќе треба да го промени изборниот систем од пропорционален во мнозински.

Прашањето е, се разбира, отворено за дебата. Важна е проценката дали состојбите во Македонија постепено се нормализираат и дали постои опасност меѓуетничките односи помеѓу Македонците и македонските Албанци повторно да се влошат. Во суштина, како општоправило треба да се почитува либералниот принцип дека институциите на државата им служат на интересите на граѓаните и дека оправданоста за нивното функционирање или постоење треба да биде непосредно поврзано со интересите и потребите на граѓанството. Доколку се смета дека горенаведените институционални реформи и се потребни на Македонија, тие и треба да се поддржат. Со оглед на напишаното во оваа анализа, сметаме дека меѓуетничките односи и партиските судири се радикализирани, па така нам ни се потребни вакви техниките за превенција на етнички конфликти.

60 Да се види: Horowitz. 1985. Ethnic groups in conflict. Berkeley: University of California Press.

61 Horowitz, D. L. A Democratic South Africa? Constitutional Engineering in a Divided Society. Berkeley, CA: University of California Press 1991, страна 177.

АНЕКС 1

ПЛАТФОРМА на ДУИ, Алијанса за Албанците, и БЕСА (т.н. „Тиранска платформа“)

1. Постигнување на целосна рамноправност во согласност со Охридскиот Договор и Уставот

* Правилно спроведување на принципот на мултиетничноста во Уставот на РМ, каде Албанците се сметаат како државотворна нација, поддржување на секаква правна и уставна иницијатива која ја зајакнува националната рамноправност за албанското население.

* Постигнување на целосна јазична еднаквост, употребата на албанскиот јазик во сите нивоа на власта и гаранција за неговата примена како фундаментално и уставно право. Уставот на Република Македонија треба да утврди дека “македонскиот јазик и неговото кирилско писмо и албанскиот јазик со неговото писмо се официјални јазици во Република Македонија”.

* Сеопфатна дебата за знамето, химната и државниот грб на Република Македонија со цел државните симболи да ја рефлектираат општествената мултиетничност и етничката рамноправност.

* Усвојување на Резолуција во Собранието на Република Македонија со која се осудува геноцидот врз албанскиот народ во Македонија во периодот 1912-1956.

2. Постигнување на економска рамноправност и на општествената благосостојба, особено преку рамномерен регионален развој

* Создавање на нов механизам, во форма на една Државна комисија за финансирање на општините, за донесување одлуки со право за владини грантови во корист на општините.

* Создавање на едно Министерство за политички систем и односи меѓу заедниците, како надлежен орган за почитување на правата на заедниците и поттикнување на економскиот и социјалниот развој во неразвиените подрачја.

* Остварување на правична застапеност во органите за безбедност, војската, разузнавањето и правдата.

* Остварување на правична застапеност во сите нивоа на централната власт како и во јавните служби или претпријатија со јавни акции.

3. Зајакнување на владеењето на правото, како предуслов за напредок на евро-атлантскиот интегративен процес

* Спроведувањето на реформите во согласност со Договорот во Скопје, Препораките на Прибе, итните препораки на Европската Комисија, како и Препораките од Пристапниот дијалог на високо ниво со ЕУ.

* Поддршка за непристрасно вршење на работата на Специјалниот обвинител, без етнички и политички предрасуди.

* Целосно расчистување на прашањата и судските постапки како “Сопот”, “Бродец”, “Монструм” и “Куманово” преку една анкетна комисија или меѓународен независен орган.

4. Создавање на дух на доверба во функција на добри меѓуетнички односи како суштински елемент за политичка стабилност во земјата

- * Преземање на афирмативни мерки за обезбедување финансирање на албанските културни институции на централно и локално ниво.
- * Создавање на една централна институција за унапредување на јазиците на заедниците, која ќе обезбеди подготовка на преведувачи, уредници и предавачи.

5. Решавање на спорот со името, во согласност со европските вредности и принципите на меѓународното право

- * Усвојување заедничка и обврзувачка Резолуција во Собранието на Република Македонија со која Владата на Република Македонија е обврзува активно да се вклучи кон решавањето на спорот со името.
- * Вклучување на Албанците во работната група за директни преговори со Грција.

6. Добри односи со соседите

- * Вклучување на Албанците во работната група за директни преговори со Бугарија.
- * Соработка со Косово и Албанија за интегрирано гранично управување.
- * Отворање на нови гранични премини.

7. Брза интеграција во НАТО и во Европската Унија

- * Исполнувањето на горенаведените точки ќе го деблокира патот на Македонија кон целосна интеграција во НАТО и отворање на преговорите за членство во Европската Унија.
- * Исполнувањето на овие цели ќе се следи преку организирање Тркалезна маса на албанските парламентарни партии.